

Geografia i medi natural

El castell de Marmellar es troba situat dalt d'un turó al mig de la vall de la riera de Marmellar i a uns 380 metres d'altitud i voltat per una brolla d'estepes amb pi blanc que ha patit més d'un incendi.

Actualment s'hi pot accedir des de la urbanització Castell de Marmellar davallant després fins al fons de la riera on hi ha el castell.

El castell de Marmellar

La història

Aquest castell el trobem documentat des del 1023 amb motiu de la venda realitzada

pels comtes de Barcelona a Guillem Amat de Castell Vell Extremer (Castellví de la Marca). Tanmateix, l'obra que ha pervingut està datada al segle XII. Se sap que durant aquella època va pertànyer als Banyeres, passant posteriorment a mans de diverses famílies: Anglesola, Claramunt, Gallifa, Fortià, Boixadors i Savallà.

Segons Coromines, el topònim Marmellar prové de «melimell-are» que significa plantació de codonys. Bé podria tenir alguna relació amb l'origen del nom si bé també cal admetre que podria provenir d'un cognom noble d'aquells anys.

En un fogatge que va tenir efecte durant els anys 1365-70 consta l'existència de 9 focs relacionats amb aquest castell.

Durant el regnat de Joan I (1387-1395) hi ha notícies sobre caceres realitzades per aquest rei en els territoris del castell de Marmellar.

A partir del segle XV deixa d'haver-hi notícies sobre aquest castell perquè la seva situació estratègica, al fons d'una riera, deixà de complir la missió inicial de defensa dels camins que s'anaven obrint durant el segle XI per les terres penedesenques, per tal d'anar fent avançar la frontera comtal vers els dominis musulmans tarragonins.

En el transcurs dels anys el castell va anar degradant-se fins als nostres dies en què cal la seva consolidació com molt d'altres dels nostres castells medievals.

Castell de Marmellar. Fotografia de Jordi Gironès feta l'any 1978

Castell de Marmellar. Fotografia de Jordi Gironès

L'edifici

Es tracta d'un castell que podem qualificar com a romànic. De la seva planta trapezoidal en resta dempeus un gran pany de paret força ben conservat. En ell s'hi detecta ben clarament l'encalçament dels tres pisos de l'edifici.

Interiorment estava dividit en quatre estances. Al seu voltant hi ha restes de les muralles i la capella romànica de Sant Miquel de Marmellar.

Sant Miquel de Marmellar

Castell i església formen part d'una mateixa història, i la dedicació a sant Miquel ja ens confirma que es tracta de l'església del castell, talment com la major part de les esglésies dels nostres castells medievals.

L'any 1148, Guillem de Torroja, bisbe de

Barcelona, va fer donació de l'església de Sant Miquel Arcàngel del castell de Marmellar a l'església de Sant Ruf d'Avinyó per a establir un convent de la regla de sant Agustí, que no prosperà. El 1377 va perdre la parroquialitat, i des del s. XVII va ser sufragària de Sant Jaume dels Domenys. Cap als anys setanta es van dur a terme algunes obres de restauració que no s'han completat.

L'edifici

L'església, datada del s. XI, consta d'una nau coberta amb volta de canó, de perfil semicircular i feta amb formigó de calç, que encara conserva empremtes de l'encanyissat. És reforçada per un arc toral i, a l'est, s'obre un absis semicircular, precedit per un ampli arc presbiteral. Al mur sud, hi ha afegida una capella rectangular coberta amb volta de canó; el paviment d'aquest sector és una gran penya natural. A la façana de l'oest s'obren la porta, molt reformada, i una finestra cruciforme.

L'exterior de l'absis és decorat a l'estil llombard, amb un fris de tres sèries d'arcuacions entre lesenes, realitzades amb pedra tosca ben treballada. Aquest aparell contrasta amb la resta dels paraments, fets amb reble de pedra calcària a penes escairada i disposada amb certa regularitat. L'absis presenta tres finestres de doble esqueixada, que conserven una decoració de pintura vermellosa a les juntes de les dovelles.

La part més important del conjunt de pintures, segurament del s. XI, que ornamentaven l'interior de l'absis es conserva al Museu Nacional d'Art de Catalunya. El conjunt és presidit per una figura central dempeus dins d'un gran cercle, un home amb barba, braços aixecats i túnica fins als peus, que sembla que representa l'Ascensió. A la seva esquerra hi ha un personatge amb dos o tres parells d'ales i, entre ambdós, una creu dins d'un cercle. Per sota de l'aurèola un seguit de personatges, de mides diverses, van en processó cap a un extrem portant objectes que semblen relacionats amb la Passió (palmes, creus, etc.). En un tercer nivell hi ha

diversos personatges frontals. L'intradós de l'arc triomfal és dividit en quatre parts, centrades per uns discos. A dalt hi ha quatre personatges alats de diferents mides, amb les mans sobre el pit i les ales desplegadas. A la zona inferior dreta, hi ha tres figures, dues d'elles separades per un arbre, que podrien representar l'escena de l'expulsió del Paradís. A l'altra banda hi ha tres personatges més, que potser escenifiquen l'Anunciació en presència de santa Anna. Els personatges tenen uns trets característics als rostres, que es poden definir com a màscares. En aquest conjunt, destaca la representació d'arquitectures mitjançant la pintura, amb elements semblants als maons, i una columna coronada per un capitell. Diverses faixes de colors i zones quadriculades completen l'ornamentació.

Jordi Gironès i Vilardebò
setembre de 2008

Sant Miquel de Marmellar. Fotografia de Jordi Gironès

Panorama del castell i de l'església